

УДК 159.993.2

ХАРЧЕНКО Анжела Станіславівна

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

У статті викладені результати емпіричного дослідження, що висвітлюють особливості самоактуалізації студентів з різною професійною спрямованістю, які обрали заочну форму навчання у виші. Вибірка включала студентів психолого-педагогічного факультету. Встановлено, що у студентів з різним рівнем професійної спрямованості існують відмінності у показниках таких психологічних конструктів самоактуалізації, як «компетентність у часі», «опора на себе», «ціннісні орієнтації», «смыслжиттєві орієнтації», «гнучкість поведінки», «сензитивність», «спонтанність», «самоповага», «самоприйняття», «уявлення про природу людини», «синергійність», «прийняття агресії в собі», «контактність», «пізнавальні потреби» і «креативність».

Ключові слова: самоактуалізація, заочна форма навчання, професійна спрямованість, смысложиттєві орієнтації, особистість майбутнього фахівця.

Постановка проблеми. В умовах реформування сучасної освіти України система вищої професійної освіти має значний потенціал особистісно-професійного розвитку студента як майбутнього суб'єкта професійної діяльності.

Новий Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014р.) визначає «правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [2]. Проте, вищі навчальні заклади менше уваги приділяють студентам заочної форми навчання, ніж стаціонарної. Хоча сьогодні заочна форма навчання залишається доступною у неперервній освіті для професійної підготовки (стаття 49 Закону України «Про вищу освіту»).

Як свідчать дослідження психологів, професійний розвиток студентів-заочників супроводжується рядом труднощів, що зумовлені

специфікою умов навчання (взаємодія у різновіковій групі; відсутність чи наявність різного професійного досвіду і професійної спрямованості; короткочасність періоду «занурення» у навчально-виховний процес; поєднання цієї форми з навчанням на стаціонарному відділенні тощо).

Для майбутніх фахівців (психологів, учителів, соціальних педагогів та інших), чия професійна діяльність пов'язана з наданням допомоги людям, значущості набувають такі характеристики, як здатність брати на себе відповідальність, креативність, рефлексивність, вміння працювати в колективі, готовність для подальшого саморозвитку й самовдосконалення [4]. Ці якості найбільш повно виявляються в особистості, яка розкрила власний внутрішній потенціал, – особистості, яка самоактуалізується [3]. У вищих навчальних закладах мають створюватися умови, які сприяють самоактуалізації студентів допомагаючих професій. Адже знання особливостей свого просування на шляху самоактуалізації дозволяє студентові чіткіше окреслити стратегію життєвого шляху, а також оцінити успіхи, досягнуті в ході її реалізації.

Часто в умовах сьогодення молоді фахівці не здатні усвідомити поточний стан, перспективи та ресурси свого особистісного та професійного розвитку, окреслити напрямок подальшого розвитку. Як наслідок, отримані ними у вищі знання знецінюються дуже швидко, трудова конкурентоспроможність різко падає.

Вища освіта має так організувати навчальний процес, щоб усі внутрішні резерви особистості майбутніх фахівців спрямувати на їх особистісне і професійне зростання [7], на набуття навичок побудови самоактуалізації [5].

Разом з цим, у сучасній вітчизняній психології бракує досліджень, в яких розкриваються особливості самоактуалізації студентів-заочників залежно від рівня їх професійної спрямованості. Суттєвого уточнення потребують питання підвищення рівня самоактуалізації студентів із зниженою професійною спрямованістю, які здобувають вищу освіту на заочному відділенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У найбільш широкому розумінні самоактуалізація полягає у всебічному і неперервному розвитку творчого і духовного потенціалу людини, максимальній реалізації її можливостей, адекватному сприйнятті оточуючих, світу і свого місця в ньому, багатстві емоційної сфери і духовного життя, високому рівні психічного здоров'я і моральності [6].

Проте, сучасне психологічне тлумачення поняття «самоактуалізація» не є однозначним. Так, психологи схильні розуміти її як стан, рису особистості, мотиваційний компонент [1].

У зарубіжній психології проблему самоактуалізації особистості вивчали Дж. Бьюдженталь, Ш. Бюлер, К. Гольдштейн, Дж. Келлі,

А. Маслоу, Г. Мерфі, Р. Мэй, Г. Мюррей, Г. Оллпорт, К. Роджерс, Е. Шостром та інші.

У вітчизняній психології проблемі самоактуалізації присвячені праці К.О. Абульханової-Славської, І.О. Акинди-нової, Є.Є. Вахромова, Є.І. Головахи, Д.Б. Богоявленської, В.А. Петровського, В.А. Іваннікова, О.О. Конопкіна, Б.С. Братуся, Д.О. Леонтьєва, В.М. Русалова та інших, в яких самоактуалізація розглядається як механізм, що стимулює саморозвиток, робить його потребою, метою й життєвою стратегією; пов'язується з процесом розвитку особистості як суб'єкта інтелектуальної активності, вільного вибору й саморегуляції довільної активності, носія моральності, смислу; показник особистісної зрілості тощо.

У вивченні самоактуалізації особистості окреслюються такі напрямки: виявлення особливостей у контексті професійної діяльності, підвищенні самореалізації та самоствердження; опис специфіки у становленні особистості в різні вікові періоди; аналіз взаємозв'язку з іншими властивостями особистості; вивчення реалізації її ідей у педагогічній практиці; розвиток теорії самоактуалізації у філософсько-методологічному і культурологічному аспектах; особливості розвитку у студентів різних спеціальностей у навчальній діяльності [3].

Різні аспекти особистісного розвитку студентів у вищому навчальному закладі розглядаються в працях Б.Г. Ананьєва, О.О. Бодальова, Е.Ф. Зеєра, І.О. Зимньої, С.М. Калищук, Є.О. Клімова, Н.А. Побірченко, Н.І. Сидоренко, К.І. Степано-вої, М.С. Пряжнікова, Н.Ф. Шевченко та інших. Вони визначають студентський вік як важливий період у розвитку особистості, в якому відбувається інтенсивний психічний розвиток, переструктуровуються психічні функції всередині інтелекту, змінюється структура особистості, оскільки відбувається входження до нових соціальних спільнот, формуються професійні якості.

Питання, присвячені розвитку самоактуалізації студентів, знайшли відображення у працях таких науковців, як Р.А. Абдурахманов, О.М. Большакова, О.С. Волярська, Г.В. Забеліна, О.А. Ларіна, В.І. Маркелов, А.А. Михитарьянц, Н.І. Петрова, Е.М. Плишевська, О.В. Самаль, Є.В. Столярська, І.В. Туркова, Е.І. Фазліахметова, Г.В. Шилакіна, Е.В. Ященко, О.Ф. Ященко та інших. Вони розглядають самоактуалізацію особистості студента в навчально-професійній діяльності як неперервний динамічний процес розвитку потенційних можливостей, що знаходить відображення в особистісно-професійному самовизначенні та супроводжується формуванням професійної ідентичності.

Узагальнюючи результати психологічних досліджень було встановлено, що самоактуалізація особистості студента є складним

психологічним утворенням, яке інтегрує ціннісно-смысловий, мотиваційний та регулятивний компоненти.

Самоактуалізація може здійснюватися як спонтанний процес, а також і як керований, що стає можливим за умов усвідомлення суб'єктом свого місця, цілей і задач у професії [7].

Професійна спрямованість розуміється психологами як один з видів спрямованості особистості, прояв загальної спрямованості у професійній діяльності, системна характеристика особистості.

Різні аспекти професійної спрямованості особистості подано в працях Б.Г. Ананьєва, Ю.О. Афонькіної, О.О. Бодальова, Е.Ф. Зеєра, Л.М. Зибіної, О.М. Іванової, Н.Б. Іванцової, Є.О. Клімова, О.М. Кокуна, Н.В. Кузьміної, О.М. Леонтєва, А.К. Маркової, Л.М. Мітіної, В.М. М'ясищева, В.П. Парамзіна, К.К. Платонова, А.А. Подлеснова, А.П. Сейтешева, В.О. Сла-ст'юніна, В.О. Якуніна та інших дослідників. Ними висвітлюється її зміст і структура; виділяються етапи становлення та рівні сформованості; визначаються критерії оцінки і методи діагностики; обґрунтовуються умови формування.

Професійна спрямованість студентів є предметом вивчення таких психологів, як К.О. Андреева, В.Р. Бильданова, Н.О. Бочаріна, Н.М. Дороніна, Л.М. Зибіна, Л.Б. Нурмуха-метова, Г.Р. Салаватова, І.В. Фастовець, Н.Ф. Шевченко та інших.

Зв'язок самоактуалізації студентів з їх професійною спрямованістю вбачають О.Ф. Яценко [8], Л.В. Федіна, О.А. Соловійова і Г.В. Кухтеріна [7]. Так, О.Ф. Яценко [8] вивчала відмінності у самоактуалізації студентів економічних і технічних спеціальностей. Нею виявлені універсальні критерії самоактуалізації, властиві студентам з різною професійною спрямованістю. Л.В. Федіна, О.А. Соловійова і Г.В. Кухтеріна [7] встановили взаємозв'язок самоактуалізації і типу професійної спрямованості особистості у студентів, які опановують професію вчителя фізичної культури. Проте, до цих досліджень залучені студенти стаціонарної форми навчання у виші.

Мета статті полягає в аналізі результатів емпіричного дослідження психологічних особливостей самоактуалізації студентів заочної форми навчання, які мають різний рівень професійної спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося протягом 2013-2015 років на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. У дослідженні взяли участь 80 студентів різних курсів заочної форми навчання. З них 25 осіб (напрямок підготовки 6.030102 – Психологія), 15 осіб (спеціальність 7.03010201 – Психологія), 10 осіб (напрямок підготовки 6.010102 – Початкова освіта), 10 осіб (спеціальність

7.01010201 – Початкова освіта (спеціалізація: Інформатика)), 20 осіб (напрямок підготовки 6.010106 – Соціальна педагогіка (соціально-психологічна реабілітація)).

У дослідженні було використано методика діагностики професійної спрямованості (за Т.Д. Дубовицькою), «Самоактуалізаційний тест» (САТ; за Е. Шостромом, адаптація Ю.Є. Альошиної, Л.Я. Гозмана, М.В. Загіки, М.В. Кроза) та методика діагностики смисложиттєвих орієнтацій (СЖО; за Д.О. Леонтьєвим).

Дослідження тривало у чотири етапи.

На першому етапі було виявлено рівні професійної спрямованості студентів. Високий рівень професійної спрямованості мають 25,0% досліджуваних. Цим студентам властиве стійке прагнення до оволодіння обраною професією, виражений інтерес до неї, бажання працювати та вдосконалюватися в обраній сфері діяльності. Таке ставлення до професійної діяльності спонукає студента приділяти значну увагу заняттям, пов'язаним з майбутньою професією, підтримувати зв'язки зі спеціалістами в даній галузі. Обрана професія вбачається ними як справа всього життя.

Середній рівень професійної спрямованості, який продемонстрували 43,8% досліджуваних, може свідчити про деяку невизначеність щодо обраної професії. У даному разі за змістом професійна спрямованість може наближатися як до високого її рівня, так і до низького. Можна припустити, що це певною мірою залежить від індивідуальних особливостей особистості цих досліджуваних і для уточнення ситуації необхідне проведення додаткового дослідження.

25,0% опитаних виявили низький рівень професійної спрямованості. Можливою причиною таких результатів є вимушене навчання студента на даному факультеті (наприклад, вимога батьків чи зручне розташування навчального закладу). В даному разі студенти здебільшого не виявляють цікавості до майбутньої професії, не бачать позитивних моментів у даній сфері діяльності, в майбутньому не мають бажання працювати за нею чи втратили це бажання через труднощі працевлаштування за фахом. Можливо, ці студенти бажають опанувати іншу професію (на чому й сконцентровані їхні інтереси).

Другий етап дослідження передбачав вивчення рівнів самоактуалізації студентів. Загалом по вибірці було отримано такі результати.

Половина досліджуваних студентів (50,0%) здебільшого орієнтовані лише на один відрізок свого життя (минуле, теперішнє або майбутнє) та схильні сприймати його уривчасто. 25,0% студентів живуть теперішнім, відчувають безперервність усього, що відбувається в своєму минулому та теперішньому, а також оптимістично дивляться в майбутнє, характеризуються баченням свого

життя як єдиного цілого. У певних ситуаціях вище вказані особливості притаманні 25,0% осіб.

37,5% студентів характеризуються незалежністю у вчинках і прагнуть самостійно визначати цілі в житті, керуються власними принципами. 37,5% осіб можуть бути такими в окремих ситуаціях. Залежні від зовнішніх обставин, конформні й несамостійні в прийнятті рішень, – 25,0% осіб.

Більше половини досліджуваних студентів (52,5%) дотримуються ідеалів і цінностей, за якими живуть особистості, що самоактуалізуються. Не завжди близькі такі цінності 35,0% студентів. 12,5% осіб не розділяє цінності, що має особистість, яка самоактуалізується.

40,0% студентів здатні реалізовувати свої цінності в поведінці, адекватно та швидко реагувати на мінливість ситуації та активно взаємодіяти з оточуючими людьми. 25,0% студентів здатні дотримуватися власних цінностей не в кожній ситуації. Проте, 35,0% студентів виявили низький рівень реалізації власних цінностей у поведінці, невміння взаємодіяти з оточуючими людьми, нездатність адекватно та швидко реагувати на мінливість ситуації.

42,5% осіб важче усвідомлювати власні переживання й потреби. Майже третина студентів (32,5%) у значному ступені здатна розуміти власні переживання й потреби, рефлексує. Четверта частина досліджуваних (25,0%) здебільшого не орієнтуються у власних потребах і почуттях.

Значна кількість досліджуваних (45,0%) остерігається відкрито виявляти власні почуття та емоції в поведінці. Таке побоювання у меншому ступені властиве 21,3% студентів. 33,7% осіб схильні здебільшого поводитися природно та розкуто, демонструючи оточуючим власні емоції.

Більше половини досліджуваних (60,0%) схильні цінувати власні переваги, здатні поважати себе за позитивні риси свого характеру. 22,5% досліджуваним це властиво у дещо меншому ступені. Не схильні цінувати власні переваги й поважати себе 17,5% студентів.

45,0% досліджуваних у край важко сприймати себе такими, якими вони є. 28,8 % студентів у більшому ступені здатні це зробити. Найменша кількість досліджуваних (26,2%) сприймає себе такою, якою вона є, з власними перевагами й недоліками.

Значній кількості досліджуваних (46,2%) властива схильність сприймати природу людини, в цілому, як позитивну і не вважати дихотомії мужності-жіночості, раціональності-емоційності тощо антагоністичними та нездоланими. Проте, 27,5% осіб схильні сприймати більшість людей як злих та ворожих. Майже така ж кількість студентів (26,3%) вважають людей добрими чи злими,

безкорисливими і користолюбними, бездушними і чутливими залежно від ситуації.

Переважає більшість студентів (66,6%) здатні цілісно сприймати світ і людей, знаходити закономірні зв'язки в усіх явищах життя. Проте важко осмислено з'ясовувати суперечливі життєві явища 33,7% студентів. Вони сприймають суперечності як антагоністичні.

37,5% студентів намагається приховати свою агресію, відмовитися від неї, подавити її. Проте, дещо менша кількість (35,0%), навпаки, приймає свою агресію як природну властивість, виключаючи виправдання своєї антисоціальної поведінки. 27,5% студентів схильні в одних ситуаціях приймати своє роздратування, гнів та агресивність як природний вияв людської природи, а в інших – приховувати їх.

36,3% студентів можуть як встановлювати глибокі та тісні емоційно-насичені контакти з людьми, так і переживати труднощі у спілкуванні. 32,5% осіб не можуть відкритися іншій людині, є емоційно скутими та замкнутими. 31,2 % студентів готові до змістовного спілкування з оточуючими.

Більшість досліджуваних (60,0%) можуть як прагнути до набуття знань про оточуючий світ, так і не виявляти цього прагнення. 22,5% студентів характеризуються слабким виявом прагнення до знань. Найменша кількість досліджуваних (17,5%) виявляють сильне бажання набувати знання.

Також слід зазначити, що більшість досліджуваних студентів (57,5%) виявила слабкий творчий потенціал. Значно менша кількість студентів (35,5%) має творчу спрямованість. Лише 7,5% здатні її виявляти в окремих ситуаціях.

Третій етап дослідження полягав у вивченні особливостей смисложиттєвих орієнтацій студентів. Так, 45,5% ставлять чіткі цілі у житті, наповнені смыслом, будують плани на перспективу, осмислюють відповідальність за свої наміри. 32,5% студентів можуть як формулювати цілі в житті, так і вагатися у цьому. Відсутність планів, спрямованих у майбутнє, виявили 22,5% досліджуваних. Це, як правило, люди, що живуть сьогоднішнім або вчорашнім днем.

Половина студентів (50,0% осіб) здатні в одних ситуаціях сприймати своє життя як наповнене смыслом, в інших – навпаки. Проте 30,0% студентів сприймають своє життя цікавим, емоційно насиченим та наповненим смыслом. Ознаки незадоволеності своїм теперішнім життям виявили 20,0% опитаних, проте, їх спогади про минуле або спрямованість у майбутнє можуть наповнювати життя смыслом.

47,0% досліджуваних можуть бути задоволеними одними періодами свого життя й незадоволеними іншими. 27,5% студентів вважають, що самореалізувалися, тобто прожита ними частина життя

була продуктивною й осмисленою. Незадоволеними своїм минулим життям опинилися 25,5% респондентів.

45,5% студентів бачать себе вільними, сильними, спроможними будувати своє життя згідно власних цілей та уявлень. 32,5% студентів в одних випадках спроможні впливати на події у своєму житті, в інших – не впевнені в цьому. Проте 22,5 % респондентів взагалі не впевнені у власних силах та можливостях впливати на хід таких подій.

Майже половина студентів (49,0% осіб) в одних ситуаціях впевнені у здатності контролювати власне життя, в інших їм складно прийняти рішення. 25,5% осіб властиве переконання в здатності здійснювати контроль над своїм життям, вільно приймати рішення, втілювати задумане в життя. 26,0 % досліджуваних, здебільшого, вважають, що, за великим рахунком, від людини нічого не залежить, важко щось свідомо в житті змінити, свободи вибору немає. Можна припустити, що їм властиві прояви фаталізму, скептичність у ставленні до майбутнього.

Отже, за загальним показником осмисленості життя високий рівень виявили 35,0%, середній – 42,5%, низький – 22,5% студентів.

На *четвертому етапі дослідження* на основі узагальнення даних, отриманих на другому і третьому етапах, здійснена спроба проаналізувати особливості самоактуалізації студентів з різним рівнем професійної спрямованості.

Студенти з високим рівнем професійної спрямованості здатні сприймати своє життя як єдине ціле, вільно обирати власний шлях та бути відповідальними за свої рішення; мають конкретні цілі в житті, які наповнюють його смислом і баченням перспективи; здатні сприймати життя цікавим і емоційно насиченим; вважають життя продуктивним і осмисленим; у поведінці керуються власними принципами, цінностями; адекватно та швидко реагують на мінливість ситуації та активно взаємодіють з оточуючими людьми; усвідомлюють і виявляють природно власні переживання й потреби; сприймають себе такими, якими є, враховуючи власні переваги й недоліки; природу людини вважають, у цілому, позитивною; готові до змістовного спілкування з оточуючими; виявляють сильне бажання набувати знання і мають творчу спрямованість.

Студенти з середнім рівнем професійної спрямованості живуть теперішнім; оптимістично дивляться в майбутнє; мають цілі у житті, наповнені смислом; можуть будувати плани на перспективу, осмислювати відповідальність за свої наміри; здатні вільно приймати рішення, втілювати задумане в життя; вважають, що не у повному ступені самореалізувалися; не завжди дотримуються ідеалів і цінностей; час від часу схильні сприймати своє життя цікавим, емоційно насиченим; інколи побоюються відкрито виявляти власні почуття та емоції; помірно цінують власні переваги; залежно від ситуації здатні сприймати сильні і слабкі сторони людей; здебільшого

цілісно сприймають світ і людей; можуть мати глибокі та тісні емоційно-насичені контакти з людьми, проте, й переживати труднощі у спілкуванні; помірно демонструють прагнення до набуття знань; здебільшого слабо виявляють творчий потенціал.

Студенти з низьким рівнем професійної спрямованості здебільшого схильні уривчасто сприймати власне життя; залежні від зовнішніх обставин, конформні й несамостійні в прийнятті рішень; вважають, що прожита ними частина життя, загалом, не була продуктивною й осмисленою; не розділяють цінності особистості, яка самоактуалізується; переживають труднощі у взаємодії з оточуючими людьми; не здатні адекватно та швидко реагувати на мінливість ситуації; важко орієнтуються у власних потребах і почуттях, остерігаються відкрито їх виявляти; у самосприйнятті часто не враховують слабких сторін; здебільшого не впевнені у власних силах та можливостях впливати на події свого життя; переживають труднощі в осмисленому аналізі суперечливих життєвих явищ; схильні сприймати більшість людей як злих і ворожих; приховують свою агресію; здебільшого є скутими і замкнутими; прагнення до знань і творчий потенціал виявляють слабо.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отримані результати свідчать про те, що у студентів заочної форми навчання професійна спрямованість визначає психологічний зміст їх самоактуалізації. Особливості виявленого зв'язку необхідно грамотно використовувати, вибудовуючи траєкторію особистісного зростання майбутніх фахівців допомагаючих професій, які здатні розвиватися у професійному плані й творчо втілювати різні технології у майбутній професійній діяльності. Тому проведене дослідження не вичерпує всієї глибини проблеми самоактуалізації студентів заочної форми навчання, які мають різну професійну спрямованість. У зв'язку з цим можлива розробка моделі психологічного супроводу розвитку особистості студента, що самоактуалізується, навчаючись на заочному відділенні. Відтак цей супровід має передбачати комплекс організаційних, діагностичних і розвивальних заходів, які сприяють гармонізації особистості студента, розкриттю його особистісного потенціалу, активізації творчих можливостей, підвищенню рівня професійної спрямованості. Також перспективним напрямом дослідження є вивчення специфіки розвитку самоактуалізації студентів заочної форми навчання у зв'язку з їх професійною спрямованістю, враховуючи спеціальність.

Список використаних джерел

1. Гусейнова Н.О. Дослідження явища самоактуалізації у психологічному дискурсі / Н.О. Гусейнова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип.1, т.1. – С. 25–30.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Закону : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

3. Маркелов В.И. Взаимосвязь показателей самоактуализации и индивидуально-личностных свойств у студентов : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / В.И. Маркелов. – Москва, 2013. – 23 с.

4. Маркелов В.И. Креативность как фактор самоактуализации специалиста / В.И. Маркелов, В.А. Каращан // Психология и социальная работа: дискуссия поколений / [ред. Е.А. Сигида]. – М., 2011. – С. 160–173.

5. Михитарьянц А.А. Психологические особенности развития самоактуализации личности менеджеров на этапе вузовской подготовки : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / А.А. Михитарьянц. – Пятигорск, 2012. – 23 с.

6. Фазлиахметова Э.И. Сравнительный анализ гендерных особенностей самоактуализации личности в профессиях гуманитарного и технического профиля / Э.И. Фазлиахметова // Вестник ТГУ. – 2009. – Вып.8(76). – С. 272–277.

7. Федина Л.В. Взаимосвязь самоактуализации и профессиональной направленности будущего педагога / Федина Л.В., Соловьева Е.А., Кухтерина Г.В. // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3 : Педагогика и психология. – 2014. – Вып. №4(146). – С. 70–75.

8. Яценко Е.Ф. Особенности самоактуализации студентов с разной профессиональной направленностью / Е.Ф. Яценко // Психологический журнал. – 2006. – №3. – С. 31–41.

А.С. Харченко

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ САМОАКТУАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ С РАЗНЫМ УРОВНЕМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

В статье изложены результаты эмпирического исследования, освещающие особенности самоактуализации студентов с разной профессиональной направленностью, выбравших заочную форму обучения в вузе. Выборка включала студентов психолого-педагогического факультета. Установлено, что у студентов с разным уровнем профессиональной направленности существуют отличия в показателях таких конструктов самоактуализации, как «компетентность во времени», «опора на себя», «ценностные ориентации», «смыслжизненные ориентации», «гибкость поведения», «сензитивность», «спонтанность», «самоуважение», «самопринятие», «взгляд на природу человека», «синергичность», «принятие агрессии в себе», «контактность», «познавательные способности» и «креативность».

Ключевые слова: самоактуализация, заочная форма обучения, профессиональная направленность, смыслжизненные ориентации, личность будущего специалиста.

A. Kharchenko

**PSYCHOLOGICAL FEATURES OF ACTUALIZATION
OF THE STUDENTS WITH DIFFERENT LEVELS
OF PROFESSIONAL ORIENTATION**

The article presents the results of empirical studies that explain the features of self-actualization of external students with different levels of professional orientation.

It was found that students with high level of professional orientation are able to perceive their lives as a whole, to choose their own way freely and to be responsible for their decisions. They have specific aims in life, which fill it with meaning and view of the prospects. They are able to perceive life as interesting and emotionally rich and consider life as productive and meaningful. These students behave according to their own principles and values, react to the variability of the situation adequately and quickly and interact with others actively. They realize and express their feelings and needs naturally, perceive themselves as they really are, considering their own advantages and disadvantages. They consider human's nature is as positive in general. They are ready to meaningful communication with others, demonstrate a strong desire to acquire knowledge and have a creative orientation.

Students with middle level of professional orientation live in the present and are optimistic about the future. Their goals in life are full of meaning. Such students can make plans for the future, reflect the responsibility for their intentions. They are able to make decisions freely and to implement their plans into life; believe that they are not self-realized completely. Such students not always follow the ideals and values, occasionally tend to take their life as interesting and emotionally saturated. Sometimes they afraid to show their feelings and emotions openly, appreciate their benefits reasonably. Depending on the situation they are able to perceive the strengths and weaknesses of people. Students perceive the world and people mostly integrally, can have the deep and strong emotional and intense contact with people, but also feel difficulties in communication. They demonstrate desire to acquire knowledge reasonably, exhibit their creativity weakly in most.

Students with low levels of professional orientation mostly tend to perceive their own life abruptly. They depend on external circumstances, are conformal and dependent in making decisions. Such students believe that part of life they have lived was not productive and meaningful in general, do not share the values of the self-actualizing individual, feel difficulties in interactions with others. They are not able to respond to the variability of the situation adequately and promptly. It is difficult for them to orient in their own needs and feelings, to show them openly. In self-perception they often do not consider their own weaknesses, they aren't sure in their own abilities and opportunities to influence the events of their lives. They feel difficulties in meaningful analysis of the contradictory life phenomena, tend to think of most people as evil and hostile, hide their aggression. They are mostly constrained and closed and reveal the pursuit of knowledge and creativity weakly.

Keywords: *self-actualization, correspondence form of education, professional orientation, life-meaningful orientations, personality of the future specialist.*

Надійшла до редакції 19.12.2015 р